

Arbeidsmarktbeleid

De periode tussen 1983 en 1986 was een goede tijd voor de werkgelegenheid. Door de groei van de internationale handel, die met name het gevolg was van het Amerikaanse stimuleringsbeleid, daalde de werkloosheid sterk. In het begin van de jaren tachtig was het niet zozeer de vraag óf de miljoenste werkloze zou worden geregistreerd; het was de vraag wanneer dat zou gebeuren. Bij het aantreden van het tweede kabinet-Lubbers was het tij echter gekeerd. De doelstelling van 500.000 werklozen aan het eind van de kabinetsperiode in 1990 werd bij het opstellen van het regeerakkoord niet onrealistisch geacht.

Het werkloosheidsprobleem leek zich als vanzelf op te lossen. Hierdoor miste de overheid de prikkel om een samenhangend arbeidsmarktbeleid te voeren. De nadruk werd gelegd op de eigen verantwoordelijkheid van de sociale partners. Deze moesten door loonmatiging zorgen voor verbetering van de concurrentiepositie en door arbeidstijdverkorting voor een minder scheve verdeling van de werkgelegenheid. De enige bijdrage die de regering leverde was een bevrozing van het wettelijk minimumloon en een aantal maatregelen om specifieke groepen werklozen aan de slag te krijgen, zoals terugploegprojecten, het JOB-plan, werkgelegenheidsverruimende maatregelen en de wet Vermeend/Moor¹. Nu is echter de klad gekomen in de daling van de werkloosheid. De VS hebben de grenzen van hun stimuleringsmogelijkheden bereikt, zonder dat West-Duitsland en Japan de lokomotieffunctie lijken te willen overnemen. Daarmee lijkt de exportgeleide groei ten einde. Ook aan het loonfront rommelt het. Onder werknemers ontstaat de indruk dat er zo langzamerhand wel genoeg is gematigd, en voorzichtig worden weer de eerste looneisen gesteld. Bovendien is de arbeidstijdverkorting in de versukkeling geraakt. Het zichtbare effect ervan op de werkgelegenheid is beperkt gebleven, omdat werkgevers het korter werken vaak hebben aangegrepen om de overcapaciteit weg te werken; van herbezetting was dus weinig sprake.

Nu de regering zich geconfronteerd ziet met tegenvallende externe ontwikkelingen op het terrein van de werkgelegenheid en de veelheid aan hap-snap-maatregelen ook niet voldoende effect blijkt te sorteren zal ze zich moeten bezinnen op het te voeren arbeidsmarktbeleid. In het kader van deze bezinning zijn deze week twee rapporten over dit onderwerp uitgekomen. *Arbeidsmarktperspectieven* van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek en *Activerend arbeidsmarktbeleid* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

In tegenstelling tot de situatie in de jaren zeventig hebben de problemen op de arbeidsmarkt nu niet zozeer te maken met kwantitatieve discrepanties tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, maar met kwalitatieve verschillen. Deze zijn het gevolg van zowel ontwikkelingen aan de vraagzijde als ontwikkelingen aan de aanbodzijde. Door de vernieuwingen in het productieproces en het overnemen van arbeidsintensieve taken door lage-lonenlanden in de derde wereld is de behoefte aan ongeschoolde arbeid sterk afgenomen. Hiervoor in de plaats is een grote vraag gekomen naar mensen met de juiste scholing om de betreffende veranderingen tot stand te brengen.

Het aanbod van arbeid heeft zich niet voldoende aan deze veranderingen aangepast. Er is een grote groep ongeschoolden die in feite niet moet concurreren met andere aanbieders van arbeid in eigen land, maar met werknemers in lage-lonenlanden. Van het loon dat in overeenstemming is met de waarde van hun productie

is in Nederland niet te leven. Een tweede probleem aan de aanbodkant is dat een groot deel van de toename van het arbeidsaanbod afkomstig is van vrouwen, die in het algemeen meer gericht zijn op verzorgende beroepen². Juist de verzorgende taken worden in het kader van de 'zorgzame samenleving' echter meer en meer uit de professionele sector verbannen, in de hoop dat ze door vrijwilligers worden overgenomen. Voor beide groepen zijn de perspectieven op de arbeidsmarkt ook op langere termijn uitermate ongunstig. Dit leidt ertoe dat een grote groep langdurig werklozen ontstaat die gedemotiveerd raakt en zich afkeert van de arbeidsmarkt. En het is juist het bestaan van een dergelijke grote groep langdurig werklozen dat de huidige arbeidsmarktsituatie zo'n probleem maakt.⁴

De oplossing van deze problemen ligt niet in het eenvoudig differentiëren van de lonen. Het is niet voldoende te vertrouwen op de werking van het marktmechanisme. Een verlaging van de lonen van ongeschoolden moet onaanvaardbaar groot zijn om aansluiting bij de lage-lonenlanden te vinden. En de behoefte aan personeel in verzorgende beroepen hangt niet in de eerste plaats samen met de loonkosten, maar met de visie van de regering op de gewenste omvang van de sociale sector. Er is sprake van kwalitatieve discrepanties die vragen om kwalitatieve maatregelen. Langdurig werklozen moet de mogelijkheid worden geboden zich te scholen en arbeidservaring op te doen in richtingen waarin vraag bestaat op de arbeidsmarkt, terwijl ze bovendien moeten worden gemotiveerd van de geboden mogelijkheden gebruik te maken, bij voorbeeld door ze een arbeidsplaats te garanderen. Er is, zoals de WRR stelt, een activerend arbeidsmarktbeleid nodig. Daarin moeten de arbeidsbureaus een belangrijke rol spelen. Zij moeten de langdurig werklozen weer over de drempel van de arbeidsmarkt heen helpen.

Niet alleen de langdurig werklozen moeten echter worden geactiveerd. Ook de sociale partners, met name de werkgevers, moeten hun verantwoordelijkheid nemen. Ze kunnen de kosten van een beleid dat erop is gericht het arbeidsaanbod op hun wensen af te stemmen niet blijvend op de overheid afwentelen. Een stap in de goede richting wordt gezet door het overdragen van de verantwoordelijkheid voor de arbeidsbemiddeling door de overheid aan de sociale partners. Deze stap is echter niet zonder gevaren, zeker niet wanneer, zoals de WRR bepleit, de monopoliepositie van de arbeidsbureaus wordt doorbroken. Concurrentie zou volgens de WRR de kwaliteit van de arbeidsbemiddeling ten goede komen. Concurrentie kan echter ook ongewenste neveneffecten hebben. Het risico bestaat dat de kwaliteit van de arbeidsbemiddeling straks wordt afgenomen aan het aantal geslaagde bemiddelingspogingen. Dit zou voor de arbeidsbureaus een prikkel zijn zich te richten op de gevallen die het gemakkelijkst te bemiddelen zijn. En dit zijn juist de mensen met een geschikte vooropleiding of met voldoende werkervaring, die ook zonder hulp wel aan de slag zouden komen. De mensen om wie het eigenlijk begonnen was, de langdurig werklozen, vallen dan weer buiten de boot.

M.A. Langman

1. Voor een volledige opsomming, zie WRR, *Activerend arbeidsmarktbeleid*, bijlage 1.

2. OSA, *Arbeidsmarktperspectieven*, OSA-rapport 1988, SDU, Den Haag, 1988; WRR, op. cit.

3. Zie het artikel van Kuhry en Van Opstal in deze *ESB*.

4. Zie ook het artikel van Caanen in deze *ESB*.